

DEYİM VE ATASÖZLERİNİN ÖĞRETİLMESİNDE GÖRSEL BİR ARAÇ OLARAK KARİKATÜRLERİN BAŞARIYA ETKİSİ

B. VARİŞOĞLU-İ. ŞEREF
M.GEDİK-İ.YILMAZ*

Özet

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin deyim ve atasözlerinin anlamlarını kavramada karikatür kullanımının başarıya olan etkisini ortaya koymaktır. Araştırmada yarı deneysel desen kullanılmıştır. Grupların seçiminde yansız atama yapılmıştır. Erzurum'daki bir ilköğretim okulunda 6. sınıflarda öğrenim gören öğrencilere uygulama yapılmış; çalışmaya deney grubunda 21 erkek, 15 kız; kontrol grubunda ise 15 kız, 17 erkek öğrenci olmak üzere toplam 68 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri 5 tane çoktan seçmeli, 10 tane eşleştirmeli ve 2 tane açık uçlu olmak üzere toplam 17 sorudan oluşan Atasözleri ve Deyimleri Öğrenme Başarı Testi (ADÖBT) aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16.0 paket programında çözümlenmiş, bağımlı ve bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. Sonuç olarak karikatürlerle öğretim tekniğinin atasözleri ve deyimlerin öğretiminde mevcut öğretim programı yaklaşımlarına göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deyim öğretimi, atasözü öğretimi, görsel araç, karikatür, başarı

Abstract

The purpose of the study is to determine the success of cartoon techniques for the grade 6th students of primary school for their understanding of idioms and proverbs. In this study, Quasi-experimental design was used. The selection of the group as signed randomly. One of the Primary schools in Erzurum exercised the students of the grade six for the experiment. There were 21 female students and 15 in the experiment groups. Total 68 students including 15 female students and 17 male students participated for the pilot groups. The data collection of the survey through learning achievement test consisted with included 5 multiple choice questions, 10 matching and 2 open-

---

* Arş. Gör. B. Varışoğlu, bvarisoğlu@hotmail.com, Arş. Gör. İ. Şeref, izzet.seref@atauni.edu.tr, Öğretmen M. Gedik mehmetgedik2925@hotmail.com, Arş. Gör. İ. Yılmaz, isayilmaz@windowslive.com

ended as a total 17 question of proverb and idioms. The obtained data analyzed by the SPSS 16.0 static program, the test technique was used for the dependent and independent samples. As a conclusion we determined that teaching proverbs and idioms using caricatures became more effective than traditional approaches.

Keywords: Teaching Idioms, teaching proverbs, visual aid, cartoon, success.

1. GİRİŞ

Aileden ve içinde bulunduğu çevreden edindiği dili kullanma yeteneğini geliştirmeye başlayan çocuk, ana dilini daha etkili bir şekilde kullanabilme yeterliliğini ve yetkinliğini ancak okula başladığında ve dolayısıyla eğitim almaya başladığı aşamada elde edebilmektedir. Bu aşamadaki ana dili öğretiminin esas amacı ise okuduğunu ve dinlediğini algılayabilen, düşüncüklerini de yazılı ve sözlü olarak ifade edebilen bireyler yetiştirmektir. Yazılı ve sözlü ifadelerde çocuğun kendini ifade ediş şeklinin boyutu çözümlenebilir ve bu doğrultuda çeşitli stratejiler geliştirilebilir.

Sözlü ve yazılı ifadelerde kullanılan kelimelerin çeşitliliği, sayısı, niteliği ve artışı ile ifade içerisinde yer alan bu kelimelerin metnin içindeki bağlamda gerçek ve mecaz anlamlarının doğru algılanması dil gelişiminin olumlu yönde ilerlediğinin göstergesi olarak kabul edilir. Yüzyıllar boyunca devam edegelen kültürel değerleri barındıran yazılı ve sözlü metinlerin gelişim çağında olan bireylere aktarımında sözlerin, bir taşıyıcı ve nakledici olarak deyim ve atasözlerinin önemli bir yeri vardır. Çünkü yeryüzünde konuşulan her dil, içinde var olduğu milletin kültürel değerlerini, dünya görüşünü barındırır ve yansıtır. Bu sebepten dolayı da dil öğretimi aynı zamanda değer öğretimi ve kültür aktarımı demektir. Değer ve kültür öğretimi noktasından dil öğretimine baktığımızda ise deyim ve atasözlerinin öğretimi öne çıkmaktadır. Türkçe öğretimi içerisinde gerek yazılı gerekse sözlü olarak bireyin kendisini yetkin bir şekilde ifade etmesinde deyim ve atasözleri en önemli dilsel birlikler olarak görülmelidir. Deyim ve atasözlerini yerli yerinde kullanmak demek, bireyin kendini hem yazılı hem de sözlü olarak iyi ifade etmesi demektir. Ayrıca bu yapılar yazıya veya konuşmaya ayrı bir canlılık, sıcaklık ve incelik kazandırır. Çünkü dilin gerçek güzelliği ve inceliği her zaman deyim ve atasözlerinin niteliğiyle paraleldir.

Dil öğretiminde amaç, bireylerin ifade yeteneklerini geliştirmek, diğer insanlarla iletişimini sağlamak ve sahip olunan kültürü kulaktan kulağa aktarmaktır. Böylece dil, insanları birbirine yaklaştıran en güçlü araç konumuna gelmektedir (Kavcar 1996: 16). Dil, bireyleri sadece iletişimi sağlayan bir araç olarak bütünleştirmez, kültürel olarak da bir bütünlük sağlamada en önemli araçtır. İşte dilin bu boyutunu destekleyen ve yürüten en önemli malzeme ise deyim ve atasözleridir. Dil öğretiminde, dilin bu yönü göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

Ayrıca Türkçenin bir yabancınn kullanabileceğinden çok daha özgün ve çok daha incelikli kullanılabilmesi için deyimler ve atasözleri gereklidir. Çünkü Türkçenin dünyasını öğretmek demek ya da Türkçeyi tam olarak kullanmak demek, deyimleri ve atasözlerini tam olarak bilmek ve yerinde kullanmak demektir. Deyimlerin ve atasözlerinin öğretilmesi ise dilin mekanik olmayan, kültürel boyutunu oluşturur. Deyimler ve atasözleri aracılığı ile dil kendi başına değer ve kültür aktarımı yapar. Yetişen nesillerin nezdinde ulusal kimliğin önemsenir ve korunur olması için deyimlerin ve atasözlerinin doğru öğretilmesi çok önemlidir.

Atasözleri ve deyimler, başlı başına birer edebî tür olmasalar bile özellikle söyleyiş ve ifadeyi kuvvetlendirme, düşüncelerimizi ifade ederken destekleyebilme ve az sayıda cümleyle çok şey söylemeyi sağlayabilme açısından konuşma ve yazma eğitiminde; dinleyicide ilgi ve merak uyandırma ve dinlemeyi sürekli kılma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki söyleyişleri ve ifadeleri daha anlamlı, daha ilgi çekici ve daha anlaşılabilir hâle getirip vurgu ve tonlamayı kolaylaştırma bakımından okuma eğitiminde kullanılabilecek en önemli malzemeleri oluşturan ürünlerdir.

Kültürün manevi parçalarından biri olan deyimler, toplumun felsefesini yansıtan özlü sözler olarak hem anlatıma zenginlik katması hem de kültür unsurlarını geçmişten bugüne taşıması bakımından önemlidir. Bu nedenle genç kuşakların, bu mirastan haberdar olmaları ve bu mirasa sahip çıkmaları sağlanmalıdır. Bu da sistemli ana dili eğitim faaliyetleriyle gerçekleştirilebilir. Ana dili eğitiminin yürütüldüğü Türkçe derslerinde deyimler, kültür unsurları aracılığıyla öğrencilere kazandırılmalıdır (Özby ve Melanlıoğlu 2009: 10).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları bölümünde geçen, "Öğrencilerin Türkçeyi sevmelerini, onu doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak" için dilin güzel ve kültürün zengin örneklerinden olan atasözleri ve deyimlerden gerek sınıf içi etkinliklerde gerekse sınıf dışı etkinliklerde çokça faydalanılmalıdır.

Deyim ve atasözlerinin öğretilmesi noktasından literatüre bakıldığında ise yeterli çalışmanın olmadığı görülmüştür. Baş (2002), "Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı" adlı çalışmasında Türkçenin öğretiminde atasözlerinin önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Mert (2009), "Ana Dili Eğitimi ve Öğretimi Sürecinde Söz Varlığı Belirleme Çalışmalarının Önemi ve "Deyim" Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Önerileri" adlı çalışmasında söz varlığında başat öğelerden biri olan "deyim"leri kazandırmaya yönelik etkinliklerle birlikte ana dili eğitimi ve öğretimi sürecinde söz varlığı belirlemeye yönelik çalışmaların gerekliliği ve önemi üzerinde durmuştur.

Bayraktar ve Yaşar (2005)'ın, "İlköğretim I. Kademe V. Sınıfta Deyim Öğretimine İlişkin Uygulamalar ve Deyim Öğretimine Yeni Bir Yaklaşım" adlı yaptıkları çalışmada ülkemizde geleneksel olarak sürdürülen deyim

anlamını verme yöntemi ile resim ve hikâyelerle desteklenen deyim öğretim yöntemi karşılaştırılmaktadır. İlk kez karşılaşılan deyimlerin anlamlarının öğrenilmesi ve belli aralıklarla yapılan tekrarlar yoluyla kavranılması üzerinde durulmuş ve resim, hikâye destekli deyim öğretiminin geleneksel deyim öğretiminden daha olumlu sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Bağcı (2010), “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyleri” adlı çalışmada 5. sınıf öğrencilerine araştırmacı tarafından geliştirilen Atasözleri ve Deyimleri Algılama Testi’ni uygulamış ve araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle ilköğretim I. kademe öğrencilerinin dil becerilerinin gelişiminde (okuma, dinleme, konuşma ve yazma) atasözleri ve deyimlerin kullanılmasına yönelik önerilerde bulunmuştur.

Tekşan (2011)’ın yaptığı, “Atasözleriyle Yapım Eklerinin Öğretimi” adlı çalışmada dil bilgisi alanlarından yapı bilgisi alanında ve yapım ekleri konusunda atasözlerinden faydalanılması düşüncesinden hareket edilmiş ve yapılan çalışmadan sonra atasözlerinin yapım ekleri öğretilirken örnek metin olarak kullanılabilceği tespit edilmiştir.

Özbyay ve Melanlıoğlu (2009) ise, Türkçe öğretiminde deyimlerin öğretilmesinin gerekliliklerini belirtmekte ve değer öğretiminde deyimlerin öğretilmesinin önemini dile getirmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda (2005) temel dil becerilerine ilişkin kazanımlar arasında az da olsa deyimlere yer verildiği, bu kazanımların atasözleriyle birlikte ele alındığı dile getirilmektedir. Ancak, bu programda deyimlere ilişkin kazanımların neler olması gerektiği, hangi deyimlerin hangi sınıf düzeyinde öğretilceğine ilişkin açık bir yargıya yer verilmediğine ve bu durumun bir eksiklik olduğuna dikkat çekilmektedir.

1.1. Karikatür ve Türkçe Dersinde Karikatür Kullanımı

Öğrencilere gerek sosyal olarak gerekse bireysel olarak hem sözlü hem de yazılı bir biçimde kendini ifade etme yeteneği kazandırmayı ve dili doğru, etkili, güzel ve bilinçli olarak kullanma becerisi edindirmeyi amaçlayan Türkçe dersi, belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmada pek çok farklı yöntem ve tekniğin kullanımını gerektirmektedir.

Hedeflenen özelliklerin öğrenciye kazandırılmasında işe koşulacak yöntem ve tekniğin seçimi önem arz etmektedir. Öğrenci merkezli, öğrencinin düşünme becerilerinin kullanılmasına ve geliştirilmesine yönelik etkinlikler ve bu etkinlikler içerisinde kullanılacak yöntem ve teknikler başarı üzerinde etkili olabilmektedir (Çalışkan, 2005; Sönmez, 2008). Bunun yanında derste kullanılan materyaller de ders başarısı üzerinde etkili olmaktadır. Ders içinde monoton ve klasik bir anlatımla derse olumlu ve pozitif katkısı olabilecek materyallerin kullanılmasıyla yapılan anlatım arasında önemli farklılık olabilmektedir.

Yapılandırıcı yaklaşımın genel özellikleri göz önüne alındığında bilginin, öğrenenin ön bilgileri ve deneyimleri doğrultusunda meydana geldiği ortadadır. Öğretmen bu süreçte öğrencilerin derse katılımlarını sağlamak, mevcut bilgi ve deneyimleriyle uygun öğrenme ortamlarını geliştirmek; bu bilgi ve deneyimlerde yer alan eksiklikleri gidermek ve güncel yöntem ve teknikleri sınıf ortamına taşımak konusunda önemli bir role sahiptir. Bu nedenle özellikle son yıllarda söz konusu özelliklerin sınıf ortamına taşınmasına olanak tanıyan yöntem, teknik ve araçlar üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Özellikle bu araştırmalardan bazıları öğrencilerin ön bilgilerindeki eksiklikleri belirlemek ve öğrenme sürecinde öğrenenin bilgiyi yapılandırma süreçlerini incelemek amacıyla bilginin görsel sunumunu sağlayan iki boyutlu görsel araçlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca yapılandırıcı yaklaşım temel alındığında öğrencilerin sürece aktif katılımlarının, bilgilerini özgürce ifade edebildikleri ortamların sağlanması ve sahip oldukları yanlış bilgilerin ortaya çıkarılması da büyük önem taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda kullanılacak görsel araçlardan biri ve en önemlisi karikatürlerdir (Evrekli ve Balım, 2010).

Karikatürler mizahın etkili bir biçimde kullanıldığı yerler olarak özellikle psikolojik etkileri açısından öğrenme ve öğretilmede kayda değer etkilere sahip araçlardır (Uğurel ve Morali, 2006). Türkçe öğretiminde deyimlerin ve atasözlerinin kavratılmasında, soyut düşünce alanına ait kelime ve kelime gruplarının somutlaştırılmasında karikatürün bu etkisi göz ardı edilemez.

Tatalovic (2009)'e göre eğitim konulu karikatürler öğrencilere bilimi açıklamada ve onları teşvik etmede yardımcı olabilmektedir. Kuru ve klasik yöntemle anlatılan ve öğretilmek istenilen bilgiler veya düşünceler ancak eğitim konulu karikatürlerle etkili olabilir. Karikatürler öğretimsel konuya ilişkin olarak bilgi sağladığında öğrenme sürecinde etkili olarak kullanılabilir (Dalacosta, Kamariotaki, Palyvos ve Spyrellis, 2009). Roesky ve Kennepohl (2008)'e göre öğrenme ve katılımı arttırmada etkili olarak kullanılan bir diğer önemli karikatür türü kavram karikatürleridir. Ancak kavram karikatürleri normal karikatürlere göre farklı özellikler göstermektedir (Şengül ve Üner, 2010). Karikatürler bireyleri güldürmek amacıyla kullanılırken, kavram karikatürleri öğrencileri eğlendirerek bilgilerini sorgulatmak amacıyla kullanılmaktadır (Keogh ve Naylor, 1999). Webb, Williams ve Meiring (2008)'e göre kavram karikatürleri genelde komik özellikler taşımamaktadır ve bununla birlikte düşünmeye teşvik etmek ve tartışmayı arttırmak için düzenlenmişlerdir. Türkçe dersinin içerisindeki etkinliklerde kavram karikatürlerinin kullanımı soyut olan bilgileri, nesnelere veya duygulara düşünceyi somutlaştırma ve görselliği ön plana çıkarma adına önemli olduğu söylenebilir. Atasözlerinin ve deyimlerin öğretiminde ise yine karikatür kullanımı öğrenmeyi kolaylaştırmak ve anlamlı hâle getirmek adına önemsenmesi gereken sınıf içi uygulamalardan biri olarak düşünülebilir.

Kavram karikatürlerinde iki ya da daha fazla karakterin günlük yaşamda karşılaşılan bir olay hakkında karşılıklı soruları ya da fikirleri konuşma balonları biçiminde sunulmaktadır (Naylor, Downing ve Keogh, 2001). Tartışmada genel olarak sunulmak istenilen düşüncenin farklı yönleri farklı kahramanlar (insanlar, hayvanlar, nesnelere vb.) tarafından belirli bir bağlam dâhilinde sunulurken esas üzerinde durulmak istenen durum ya da düşünce ön plana çıkarılmaya çalışılır. Ya da sunulan fikirlerden biri genel geçerliliği olan bir bilgi iken diğeri ise bilimsel olarak doğruluğu kabul edilmeyen, ama öğrencilerin oluşturdukları düşünce biçimlerini temsil etmektedir.

Kavram karikatürleri yapısal açıdan bilinen karikatürlerden farklı bir formatta olup içerisinde mizahi ve abartılı unsurları barındırmamasına karşın olay ve karakterlerin çizgiler ile anlatılıyor olması onlara karikatür özelliği yüklemektedir. Genellikle üç ya da daha fazla karakterin günlük bir olay hakkında karşılıklı soruları ya da fikirleri konuşma balonları biçiminde sunulmaktadır (Uğurel ve Morali, 2005).

Kavram karikatürlerinin öğrenme ortamlarında kullanılmasıyla öğrenciler, görüşlerini sosyal ortamlarda tartışma olanağı bulmakta ve daha sonra tartışılan görüş ve öneriler doğrultusunda bilgilerini sorgulayarak kendi bilişsel yapılarında değerlendirmelere ve yeniden düzenlemelere gitmektedirler (Stephenson ve Warwick, 2002).

Karikatür sanatının eğitim sürecinde önemli bir yere sahip olduğunu gösteren, bir öğrenme aracı olarak kullanılmasını destekleyen birçok araştırma mevcuttur (Özalp 2006; Kılınc, 2008; Rule, Sallis ve Donaldson, 2008; İnel, Balım ve Evrekli 2009; Köseoğlu, 2009; Özşahin 2009; Aksoy, Karatekin, ve Sönmez, 2010; Seçgin, Yalvaç ve Çetin, 2010). Özellikle sosyal bilgiler, fen ve teknoloji eğitimi gibi derslerde, karikatürler ve kavram karikatürleri iyi bir araç olarak değerlendirilme potansiyelini taşımaktadır.

Türkçe eğitimi araştırmaları için aynı çeşitliliği söylemek oldukça güçtür. Literatüre bakıldığında, dil bilgisi öğretiminde karikatürlerin kullanımını konu alan bir çalışma Yaman (2010) tarafından yapılmıştır.

Türkçe derslerinde öğrenmeyi ve kalıcılığı arttırabilmesi açısından karikatür kullanımıyla atasözü ve deyimlerin öğretimi de önemlidir. Deyimlerin dil yapısı ve çağrışım dünyası göz önüne alındığında ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin kavramların anlamlarını öğrenirken somutlaştırma araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan karikatürlerle deyim öğretimi öğrencilerin zihinlerindeki çağrışımları somutlaştırmak adına önemli bir araç olabilir.

Bu konuda literatürde rastlanan tek çalışma Mürsel (2009)'in yaptığı "Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Karikatürün Etkisi" adlı çalışmadır. Alan taraması sonucunda bu yönde başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden alanda henüz karikatür gibi görsel materyaller kullanılarak yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin, deyim ve atasözlerinin anlamlarını kavramalarında görsel bir araç olarak kullanılan karikatürlerin etkili olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre ders işlenen kontrol grubuyla karikatürlerle ders işlenen deney grubunun atasözleri ve deyimleri öğrenmelerinde ön test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre ders işlenen kontrol grubunun deyim ve atasözlerinin anlamlarını öğrenme başarılarında ön test-son test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Karikatürlerle ders işlenen deney grubunun atasözleri ve deyimleri öğrenmelerinde ön test-son test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre ders işlenen kontrol grubuyla karikatürlerle ders işlenen deney grubunun atasözleri ve deyimleri öğrenmelerinde son test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada deney ve kontrol gruplarının oluşturulması bakımından yarı deneysel desen kullanılmıştır. Grupların seçiminde dersin öğretmeninden alınan bilgiler ve ders notları doğrultusunda başarı düzeyleri eşit sayılabilecek iki sınıf belirlenmiş, bu sınıflar arasında kura çekilmiş, biri deney diğeri kontrol grubu olarak seçilmiştir. Bu tür yarı deneysel desen uygulamalarına eşleştirilmiş desen adı verilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010: 206).

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmada Erzurum İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı merkez ilköğretim okullarından Alparslan İlköğretim Okulunda öğrenim gören 6. sınıflardan iki şubede (6-C, 6-E) uygulama yapılmıştır. Çalışmaya deney grubunda 21 erkek, 15 kız; kontrol grubunda ise 15 kız, 17 erkek öğrenci olmak üzere toplam 68 öğrenci katılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Uygulama Süreci

Atasözleri ve Deyimleri Öğrenme Başarı Testi (ADÖBT): Araştırmanın verileri 5 tane çoktan seçmeli, 10 tane eşleştirmeli ve 2 tane açık uçlu olmak üzere toplam 17 sorudan oluşan Atasözleri ve Deyimleri Öğrenme Başarı Testi (ADÖBT) aracılığıyla toplanmıştır. ADÖBT, öğrencilerin bilgi ve kavrama düzeyindeki zihinsel becerilerini ölçmeyi amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. Testin soruları oluşturulurken uygulama sürecinde öğretilecek olan atasözleri ve deyimleri kapsamına dikkat edilmiştir. Ata-

sözleri ve deyimlerin seçiminde öğrencilerin çağrışım ve mecaz anlam bilgilerini geliştirici ve düzeylerine uygun örneklerden yararlanılmıştır. ADÖBT'nin soruları oluşturulduktan sonra ikisi Türkçe, diğeri ölçme ve değerlendirme alanlarında uzman üç öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Uzmanların görüşlerini belirlemek için "geçerli, geçerli değil" şeklinde iki seçenekli bir cevap formatı kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2006). Üç uzman tarafından kodlanan cevap formatının kodlayıcı tutarlılığına bakılmış ve tutarlılığın, 83 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Atasözleri ve Deyimlerle İlgili Karikatürler: Uygulamada kullanılan karikatürlerden bazıları Ek 1'de gösterilmiştir.

Uygulama Süreci: Çalışma üç ders saati süresinde tamamlanmıştır. Karikatür tekniğinin öğrencilerin atasözleri ve deyimleri öğrenme başarıları üzerindeki etkisini anlayabilmek için uygulama yapılmış ve uygulama sınıfının tekniğin kullanılmadan önceki ve teknik kullanıldıktan sonraki başarı puanları karşılaştırılmıştır.

Uygulama grubunda aşağıdaki işlem basamakları takip edilmiştir:

1- Ders öğretmeninin verdiği bilgilere göre not ortalamaları birbirine benzer iki sınıfın belirlenmesi ve yansız olarak deney ve kontrol gruplarının atanması

2- Seçilen sınıflardan birinin sabah (07.30-12.20 saatleri) diğerrinin öğleden sonra (12.30-17.30 saatleri) öğretim yapan sınıflar olması nedeniyle öğrencilerin etkileşim içerisinde olmamasına dikkat edilmesi

3- Uygulama yapılacak olan bilgisayar sınıfının düzenlenmesi, deney grubu öğrencilerinin öğretmen ve araştırmacılar gözetiminde sınıfa yerleştirilmesinden sonra araştırmanın amacının açıklanması

4- Karikatürle öğretim tekniği uygulanmadan önce deney grubu öğrencilerinin atasözleri ve deyimlerin anlamlarını bilme seviyelerinin ölçülmesi için bir hafta öncesinden ön test uygulamasının yapılması

5- Deney grubunda, önceden saptanan karikatürlerin öğrencilere amaçsız olarak sırasıyla gösterilmesi ve öğrencilerin göz aşinalığı kazanmalarının sağlanması

6- İlk gösterimden sonra karikatürlerin tekrar gösterilerek anlamlarının tahmin ettirilmesi

7- Gösterilen her karikatürün anlamlarıyla görüntüleri arasındaki ilişkilerin öğrencilere sezdirilmesi ve hayal güçlerinin sınırlandırılmaması için açık uçlu soruların sorulması, alınan cevaplara göre öğrencilerin doğru anlamlara yönlendirilmesi

8- Gösterilen karikatürlerin sırasının öğrenciler tarafından ezberlenmesi ihtimaline karşılık karikatürlerin karışık olarak tekrar sunulması ve anlaşılıp anlaşılmadığının kontrol edilmesi

9- Uygulama sürecinin başından sonuna kadar kamera kaydına alınması ve sürecin etkisinin daha sonradan gözlemlenmesi

10- Uygulama sürecinin üç araştırmacı ve dersin öğretmeni tarafından kontrol edilmesi, gözlem yapılması ve gözlem sonuçlarının raporlaştırılması

11- Yapılan uygulamadan sonra deney grubuna ön testte sorulan soruların tekrar sorularak cevapların alınması

12- Deney grubuna sorulan soruların kontrol grubuna da sorularak ön test uygulamasının yapılması

13- Kontrol grubu uygulamalarının dersin öğretmeni tarafından mevcut öğretim programına göre yürütülmesi ve araştırmacıların sürece müdahale etmemesi

14- Uygulama sürecinin üç araştırmacı tarafından kontrol edilmesi, gözlem yapılması ve gözlem sonuçlarının raporlaştırılması

15- Dersin işlenişinden sonra kontrol grubuna son testin uygulanması ve cevapların alınması

16- Toplanan verilerin değerlendirilerek SPSS 16.00 paket programına aktarılması ve program aracılığıyla verilerin çözümlenmesi

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler araştırmanın sorularına göre deneysel süreç göz önüne alınarak çözümlenmiş, deney ve kontrol gruplarının başarı ortalamalarına göre yapılan bağımlı ve bağımsız örneklem için t testi sonuçları, 05 anlamlılık düzeyine göre tablolarda gösterilmiştir.

3. BULGULAR

3.1 Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin cinsiyete göre ön test ve son test puanlarının betimsel değerleri

Tablo 1: Uygulamaya katılan öğrencilerin ön test ve son test puanlarına göre betimsel değerleri

Gruplar	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma
Ön testler	Erkek	38	40,5789	17,24017
	Kız	30	61,1667	20,52095
Son testler	Erkek	38	53,0526	19,50045
	Kız	30	69,1333	18,59873

Tablo 1’de deney ve kontrol grubundaki toplam (N=68) öğrencilerin cinsiyete göre ön ve son testlerden aldıkları ortalama ve standart sapma puanlarının dağılımı gösterilmiştir. Buna göre ön testlerde kız ve erkek öğrencilerin ortalama puanları arasında yaklaşık 21 puanlık kızların lehine; son testlerde de yaklaşık 13 puanlık yine kızların lehine bir sonuç bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler kendi aralarında değerlendirildiğinde tüm testlerde kızların yaklaşık 8 puan; erkeklerin ise yaklaşık 13 puan artış gösterdikleri tespit edilmiştir.

3.2. Karikatürlerle atasözleri ve deyimlerin öğretiminde deney grubundan elde edilen verilerin ön test- son test t testi değerleri

Tablo 2: Deney grubunun ön test ve son test ortalamalarına göre t testi değeri

Deney Grubu	N	Ortalama	Standart sapma	t	df	p
Ön test	6	48,3611	21,31686	-9,164	35	,000
Son test	6	64,5833	21,54779			

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde deney grubunun ön test – son test başarı puanları arasında son test lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (t: -9,164; p (0,00) < 0,05). Ön test (X=48,3611) – son test (X=64,5833) başarı puanları ortalamaları incelendiğinde uygulama sürecinin deney grubundaki öğrenciler üzerinde belirgin bir etki yaptığı (yaklaşık 16 puan), atasözleri ve deyimlerin öğretiminde karikatürlerle öğretim tekniği ile yapılan uygulamanın etkili olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre atasözleri ve deyimlerin öğretiminde kontrol grubundan elde edilen verilerin ön test-son test t testi değerleri

Tablo 3: Kontrol grubunun ön test ve son test ortalamalarına göre t testi değeri

Kontrol Grubu	N	Ortalama	Standart sapma	t	df	p
Ön test	32	51,1250	21,46377	-4,696	31	,000
Son test	32	55,1562	18,56134			

Tablo 3 incelendiğinde kontrol grubunun ön test ve son test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (t: -4,696; p (0,000) < 0,05). Ön test (X=51,1250) – son test (X=55,1562) başarı puanları ortalamaları incelendiğinde uygulama sürecinin kontrol grubundaki öğrenciler üzerinde istatistiksel olarak belirgin bir etki yaptığı tespit edilmişse de atasözleri ve deyimlerin öğretiminde mevcut öğretim programındaki yaklaşımların beklenen düzeyde etkili olmadığı ve ortalamalarda (yaklaşık 4 puan) ciddi bir artış sağlamadığı tespit edilmiştir.

3.4. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre kontrol grubundan ve karikatürlerle öğretim tekniğine göre deney grubundan elde edilen atasözleri ve deyimlerin öğretilmesiyle ilgili verilerin ön test t testi değerleri

Tablo 4: Ön test puanlarına göre deney ve kontrol grubunun t testi değeri

Ön Testler	N	Ortalama	Standart sapma	t	f	p
Deney	36	48,9688	20,82877	-4,432	31	,669
Kontrol	32	51,1250	21,46377			

Tablo 4'e bakıldığında deney ve kontrol grupları ön test başarı puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (t: -,432; p (0,669) > 0.05). Bu durum grupların uygulama sürecinin başlangıcında benzer özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

3.5. Mevcut öğretim programı yaklaşımına göre kontrol grubundan ve karikatürlerle öğretim tekniğine göre deney grubundan elde edilen atasözleri ve deyimlerin öğretimiyle ilgili verilerin son test t testi değerleri

Tablo 5: Son test puanlarına göre deney ve kontrol grubunun t testi değeri

Son Testler	Ortalama	Standart sapma	t	f	p
Deney	6 64,6250	19,42687	2,317	31	,027
Kontrol	2 55,1562	18,56134			

Tablo 5 incelendiğinde karikatürlerle öğretim tekniği ile atasözleri ve deyimlerin öğretiminin yapıldığı uygulama sürecinde deney grubunun son test puanları lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır (t: 2,317; p (0,27) < 0,05). Deney grubu son test başarı puanları ortalamalarının (X=64,6250) kontrol grubu son test başarı puanları ortalamasından (X=55,1562) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum karikatürlerle öğretim tekniğiyle atasözleri ve deyimlerin öğretiminin mevcut öğretim programı yaklaşımlarına göre daha başarılı olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

1. Ön testlerde kız ve erkek öğrencilerin ortalama puanları arasında yaklaşık 21 puanlık kızların lehine; son testlerde de yaklaşık 13 puanlık yine kızların lehine bir sonuç bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler kendi aralarında değerlendirildiğinde tüm testlerde kızların yaklaşık 8 puan; erkeklerin ise yaklaşık 13 puan artış gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu durumdan hareketle kız öğrencilerin mevcut öğretim programındaki yaklaşımlara daha yatkın oldukları ve başarı durumlarının belirli bir düzeyde ve erkek öğrencilere göre daha iyi bir durumda oldukları söylenebilir. Erkek öğrencilerin ise farklı bir teknikle işlenen derse karşı daha ilgili ve istekli oldukları bunun da başarı ortalamalarına olumlu yönde yansıdığı söylenebilir.

2. Atasözleri ve deyimlerin öğretiminde karikatürlerle öğretim tekniği ile yapılan uygulamanın etkili olduğu anlaşılmıştır. Mevcut öğretim programında farklı yöntemlerin, farklı tekniklerin uygulanmasının tavsiye edilmesi ancak her tekniğin ve yöntemin;

- Sınıf ortamının kalabalık olması
- Ekonomik şartların elverişsiz olması
- Öğrencilerin not kaygısının olmaması

d. Öğretmen merkezli yöntem ve tekniklerin öğretmenler tarafından yoğun bir şekilde kullanılıyor olması

e. Öğretmenlerin çağdaş yöntem ve teknikleri uygulama konusunda mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmede çeşitli nedenlerden dolayı eksik kalması gibi nedenlerle uygulanamadığı ve derslerin monoton geçtiği, dersin öğretmenin görüşleri ve araştırmacıların da gözlemleri doğrultusunda anlaşılmıştır.

Çağdaş öğretim tekniklerinden biri olan karikatürlerle öğretimin sınıf içinde, dersi monotonluktan kurtaran, öğrenci merkezli öğretim programındaki uygulamalara uygun olarak öğrenciyi aktif hâle getiren bir teknik olduğu ve bunun sonucunda da dersin anlaşılmasına ve öğrencilerin akademik başarılarının artmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

3. Uygulama sürecinin kontrol grubundaki öğrenciler üzerinde istatistiksel olarak belirgin bir etki yaptığı tespit edilmişse de atasözleri ve deyimlerin öğretiminde mevcut öğretim programındaki yaklaşımların beklenen düzeyde etkili olmadığı ve ortalamalarda (yaklaşık 4 puan) ciddi bir artış sağlamadığı tespit edilmiştir. Bu durum mevcut öğretim programına göre işlenen derslerin de öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesine az da olsa bir katkı sağladığını düşündürmektedir.

4. Deney ve kontrol gruplarının son test başarı puanları ortalamalarına göre aralarında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Deyim ve atasözlerinin öğretiminde karikatürün etkisini araştıran Mürsel (2009), yapmış olduğu çalışmada karikatürle öğretim tekniğinin olumlu sonuç verdiğini belirtmiştir. Karikatürlerle öğretim tekniğinin uygulandığı başka çalışmalarda da bu tekniğin deney grubu lehine sonuçlar verdiği belirtilmiştir (Evrekli ve Balım, 2010; Duran, Ballıel ve Bilgili, 2011; Balım, İnel ve Evrekli, 2008; İnel, Balım ve Evrekli, 2009; Özşahin, 2009; Akengin ve İbrahimoğlu, 2010;). Bu durum karikatürlerle öğretim tekniğiyle atasözleri ve deyimlerin öğretiminde mevcut öğretim programı yaklaşımlarına göre daha başarılı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak karikatürlerle öğretim tekniğiyle atasözleri ve deyimlerin öğretiminde mevcut öğretim programı yaklaşımlarına göre daha etkili olduğu söylenebilir. Ancak bu durumun sadece bu teknik için geçerli olmadığı, mevcut öğretim programı süresince öğrencilerin daha önce karşılaşmadıkları her yeni tekniğin uygulanışında da benzer şekilde olumlu sonuçların elde edileceği söylenebilir.

5. ÖNERİLER

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre şu önerilerde bulunulabilir:

1. Karikatürle öğretim tekniği öğrencinin başarısına ve derse ilişkin tutumuna yönelik olumlu etkisi göz önüne alınarak Türkçe derslerinde farklı konuların öğretiminde kullanılabilir.

2. Derslerde karikatür, resim gibi görsel materyal kullanımı özendirilerek yaygınlaştırılabilir.

3. Gerektiğinde dersin tek düze işlenişini önlemek için farklı yöntem ve teknikler kullanılabilir ve bu tekniklere uygun materyaller seçilebilir.

4. Karikatür gibi diğer pek çok görsel materyalin sağlıklı bir şekilde sınıf ortamına taşınması için okulların bilgisayar, ses sistemi ve projeksiyon gibi yeterli araç gerece sahip olması gerekir.

5. Öğretmenler için derslerde görsel ve işitsel materyallerin kullanımına ilişkin hizmet içi eğitim kurslarının içeriği geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- AKENGİN H. - İBRAHİMOĞLU Z. (2010), "Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 1-19.
- AKSOY B. K., Karatekin, Kuş, Z., Sönmez Ö.F. (2010), "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi" *Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, Elazığ.
- BAĞCI H. (2010), "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyleri" *TÜBAR*. 27, 91-110.
- BALIM A.G., İnel D., Evrekli E. (2008), "Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi" *İlköğretim Online*, 7 (1), 188- 202.
- BAŞ B. (2002), "Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı" *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12(2), 60-68.
- BAYRAKTAR N., Yaşar F. Ö. (2005), "İlköğretim I. Kademe V. Sınıfta Deyim Öğretimine İlişkin Uygulamalar ve Deyim Öğretimine Yeni Bir Yaklaşım" *TÖMER Dil Dergisi*. 127, 7-19.
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş. (2006), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (6. baskı), Ankara: Pegem A yayıncılık.
- (2011), Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, E., Demirel, F., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÇALIŞKAN F. (2005), İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Aktif Öğrenme Yöntemlerinden Çözümlemeli Öykü Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Aktif Öğrenme Düzeylerine Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

- DALACOSTA K., Kamariotaki, P. M., Palyvos, J. A., Spyrellis N. (2009), Multimedia application with animated cartoons for teaching science in elementary education. *Computers and Education*, 52, 741-748.
- DURAN M., Balliel B., Bilgili S. (2011), Fen Öğretiminde 6. Sınıf Öğrencilerinin Kavram Yanılgılarını Gidermede Kavram Karikatürlerinin Etkisi. *2th International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 1091-1096.
- EVREKLİ E., Balım A. G. (2010), Fen ve Teknoloji Öğretiminde Zihin Haritası ve Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*.1(2), 76-98.
- İNEL D., Balım, A. G., Evrekli E. (2009), Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, (EFMED), 3(1), 1-16.
- KAVCAR C. (1996), "Anadili Eğitimi" *Ana Dili Dergisi*, (1).
- KEOGH B., Naylor S. (1999), Concept Cartoons, Teaching and Learning in Science: an Evaluation. *International Journal of Science Education*, 21(4), 431-446.
- KILINÇ A. (2008), Öğretimde Mizahi Kavramaya Dayalı Bir Materyal Geliştirme Çalışması: Bilim Karikatürleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KÖSEOĞLU M. (2009), Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımını Eleştirel Düşünmeye Etkisi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- MEB. (2005), Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-8). Ankara: MEB. Yayınları
- MERT E. (2009), Anadili Eğitimi ve Öğretimi Sürecinde Sözvarlığı Belirleme Çalışmalarının Önemi ve "Deyim" Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Önerileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2, 83-93.
- MÜRSEL C. G. (2009), Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Karikatürün Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- NAYLOR S., Downing, B., Keogh B. (2001), An Empirical Study of Argumentation in Primary Science, Using Concept Cartoons as the Stimulus. Greece, Thessaloniki: 3rd European Science Education Research Association Conference.
- ÖZALP I. (2006), Karikatür Tekniğinin Fen ve Çevre Eğitiminde Kullanılabilirliği Üzerine bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- ÖZBAY M., Melanlıoğlu D. (2009), Türkçe Eğitiminde Deyimlerin Öğretme ve Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi, *Millî Eğitim*. S. 181.

- ÖZŞAHİN E. (2009), Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 20(7),101-122,
- ROESKY H. W., Kennepohl, D. (2008), Drawing Attention with Chemistry Cartoons, *Journal of Chemical Education*, 85(10), 1355-1360.
- RULE A.C., Sallis D.A., Donaldson J. A. (2008), Humorous Cartoons Made by Preservice Teachers for Teaching Science Concepts to Elementary Students: Process and Product, Annual Graduate Student Research Symposium (Apr 7) Cederfalls.
- SEÇGİN F., Yalvaç G., Çetin T. (2010), İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları, International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey.
- SÖNMEZ V. (2008), Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Anı yayıncılık.
- STEPHENSON P., Warwick P. (2002), Using Concept Cartoons to Support Progression in Students' Understanding of Light, *Physics Education*, 37(2), 135-141.
- ŞENGÜL S., Üner, İ. (2010), What is the Impact of the Teaching "Algebraic Expressions and Equationstopic with Concept Cartoons on the Students' Logical Thinking Abilities? *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 5441-5445.
- TATALOVIĆ M. (2009), Science Comics as Tools for Science Education and Communication: a Brief, Exploratory Study. *Journal of Science Communication*, 8(4), 117.
- TEKŞAN K. (2011), Atasözleriyle Yapım Eklerinin Öğretimi, *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*. 2.
- UĞUREL I., Moralı, S. (2006), Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı, *Milli Eğitim Dergisi*. 35(170), 47-66.
- WEBB P., Williams Y., Meiring L. (2008), Concept Cartoons and Writing Frames: Developing Argumentation in South African Science Classrooms? *African Journal of Research in SMT Education*, 12(1). 417.
- YAMAN H. (2010), Bir Öğretim Aracı Olarak Karikatür: Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (2), 1215-1242.

Ek 1: Uygulamada kullanılan karikatürlerden örnekler

